

גנזי המלך

ארבע נספות

קובץ שבועי בעניני יהדות מהוצאת להזמנת עלונים ולפרסום טל: 0732-776776 03-677779 מופץ בכל הארץ ב-40,000 עותקים

335

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה רְאֵה נִתְּתִיךָ אֱלֹקִים לְפָרְעָה"

גבהות הלב

מתוך דרשותיו של הרב אמנון יצחק שליט"א

משחקת לו ועושה חיל בכל אשר יפנה, דבר זה הוזיח עליו את דעתו, גירה את יצרו, עד כדי שיאמין בעצמו שהוא אלוה. ההצלחה במידה יתירה, העבירה אותו על דעתו לטעות ולחשוב, שהוא יותר מאשר בן תמותה, הוא מורם מאנשים, מצויד בכח אלקי.

חירם מלך צור היה גאה ומתגאה עד מאד, מה עשה? נכנס לים ועשה לו ארבעים עמודים של ברזל, מרובעים ארוכים, שיעורם שוה. והעמידם זה כנגד זה. ועשה שבעה רקיעים וכסא וחיות ורעמים וזיקים וברקים וכו', 'אמר הקב"ה ליתזקאל; "בן אדם אמור לחירם מלך צור, מה אתה מתגאה? ילוד אשה אתה!" א"ל: "ילוד אשה אני? אני חי וקיים לעולם! מה הקב"ה מושבו בלב ימים, אף אני מושבי בלב ימים. מה הקב"ה בשבעה רקיעים, אף אני כן. ולא עוד; אלא כמה מלכים מתו ואני קיים; אחד ועשרים מלכים ממלכי בית דוד ואחד ועשרים ממלכי ישראל והמישים נביאים ועשרה כהנים גדולים, קברתי כולם ואני חי! הרי; אל אני!"

שעשו עצמם אלוהות, וחז"ל הציגו אותם לדראון עולם, כדי שילמד מהם האדם מוסר השכל. ארבעה הם שעשו עצמם אלוהות והרעו לנפשם; חירם מלך צור, נבוכדנצר, פרעה, ויואש מלך יהודה. כיצד בא חירם לידי טעות כזו שיאמר על עצמו שהוא אלוה? איך בא לידי גאווה כה מופרזת ואוילית, דוקא איש אשר עזר לשלמה לבנות את המקדש? אמנם ההצלחה המרובה שראה בחייו, היא היתה בעוכריו, הוא ראה שהשעה

"א"ל הקב"ה למשה: "פרעה הרשע עשה עצמו אלוה שגא": "לי יארי נאני עשיתיני" ('יחזקאל' כט), לפיכך יראה אותך ויאמר שזה אלוה" (שמו"ר ח' ג'). אחרי שנשתכרו מהצלחתם והשתגעו למראה עיניהם עד כמה יכולתם מגעת, באו להאמין כי הם אנשים מיוחדים וניתנה להם שליטה וכחות להנהיג את העולם. אמונה זו בעצמם היתה העבודה זרה שלהם, כי אם לא נחוננו בכח עליון, לא היתה ההצלחה מאירה להם כ"כ את פניה. ויש אמנם הרבה מהאומות, שאם כי האמינו בה' אחד, הם שתפו גם את עצמם בכח עליון.

אילו היו בעלי הכרה והבנה, היו נכנעים לבורא ית' ולהודות לו על הטובות שנהג בהם ברוב חסדיו. אולם האנשים הללו מטעים את עצמם ובכך כופרים בטובת הבורא, ההצלחה מסלפת את דרכם, כאילו בעצמם יצרו את הצלחתם, מטעות זו באה להם הגאווה ומזה נמשך החטא המכלה ומשחית את הכל. ובמקום ההודאה על רוב החסד שמעניק להם, עושים עצמם לאלוה, כאילו מכח עצמם באה הצלחתם. אם נבדוק בתקופות שונות, נמצא כמה

המשך בעמ' 2 <<<

תמונות מהרצאתו של הרב אמנון יצחק שליט"א בשבוע שעבר בחולון

גנזי המלך דברים הטעונים גניזה גנזי המלך דברים הטעונים גניזה

>>> המשך מעמ' 1

ומה היה סופו? הביא הקב"ה עליו נבוכדנאצר ובעל את אמו בפניו והורידו מכסאו והיה חותך בשרו כשתי אצבעות בכל יום ומטבילם בחומץ ומאכילן עד שמת מיתה משונה. ואותן הפלטיין מה נעשה בהם? קרע הקב"ה את הארץ וגנזם לצדיקים לעתיד לבא. (ילקוט יחזקאל!)

הבנתו של חירם לא עמדה לו לכבוש את גאותו, הצלחתו הבלתי רגילה, בניניו הנפלאים הדומים לתכונת הרקיעים, כל אלו שכרו אותו, סגורו את ראיתו והוא דימה את עצמו לאלוה. נוסף לזה זכה לחיים ארוכים 'רבנן אמרי: "חירה, הוא חירם שהיה בימי דוד". שנאמר: "כי אהב ה'ה חירם לְדוֹד פֶּל הַגִּמִּים" (מלכים' א ה). למוד היה האיש הזה להיות אוהב לשבת הזה. על דעתהון דרבנן; היה קרוב לאלף ומאתים שנה'. (בר"ר פה ד). דוקא ההצלחה והכשרונות, הם המעידים על גדולת הבורא, יכולתו לבצע מחשבותיו ותכניותיו כל אלו מעידים על הכח שהעניק לו ה'. כמה אפוא גדול הבורא? מה נשגב ונעלה הוא? ואיך יכול יצור להתגאות עליו? אילו לא פתח לו ה' את אוצרו הטוב, הרי לא היה מצליח לעשות אף דבר קטן! אלא חירם נתפתה ע"י יצרו, נשתכר מהצלחתו ושכח את הבורא. והקב"ה הביא עליו את עונשו והאבידו מהעולם במיתה משונה.

וכן יהואש מלך יהודה; שעשה עצמו אלוה. אע"פ שהכתוב מעיד עליו; "נעש והואש הַיִּשְׂרָאֵל בְּעֵינֵי ה' פֶּל מִיֹּאשֶׁר הוֹרְהוּ הַיִּזְרְעֵל הַחֶפְזוֹ" (מלכים' ב יב) אבל אמרו חז"ל: 'משמת יהודע, באו שרי יהודה להשתחוות למלך ועשאוהו אלוה! אמרו לו: "הנכנס לבית קדשי הקדשים שעה אחת, מסוכן למות. ואתה נחבאת בו שש שנים, כדאי אתה להיות אלוה. כי אילולא שאתה אלוה, לא היית יוצא לאחר ז' שנים מבית קדשי הקדשים!" אמר להן: "כך הוא!" וקבל ע"ע, לעשות אלוה" (מד"ר 'וארא' ח ג).

וכן נבוכדנאצר אשר התגאה ועשה עצמו אלוה. דכתיב; "אֲעֲלֶה עַל בְּמִתִּי עֵב אֲצַמָּה לְעֵלְיוֹן" (ישעיה' יד). 'א"ל הקב"ה:

"אֲף אֶל שְׂאוֹל תוֹרַד אֶל יִרְפְּתִי בּוֹר", מה עשה לו הקב"ה? הגלהו למדבר עד שהוא במלכותו והאכילו עשב כבהמות' (שמו"ר ח). גם הוא נשתכר מהצלחתו, הישגיו הכבירים הגבירו את תאוותו, ממשלתו שנתפשטה בכל העולם, הביאתו לידי מחשבות כאילו הוא אלוה. ואילו לאמיתו של דבר, הרי כל הצלחתו למלך על העולם, מפני זכות שזיכהו הקב"ה על אשר פסע ד' פסיעות לכבודו ית', צריך היה לזכור תמיד, כי כל הצלחתו באו לו מהשי"ת, אבל הוא נתפתה מנצחונותיו, עד ששכח את הבורא הנותן לו כח לעשות חיל.

ואותו כלל שייך גם לגבי פרעה; גם עליו אין להתפלא הרבה על שבא לידי גאווה כזו שעשה את עצמו אלוה. ארצו וממשלתו פשוטות היו על כל העמים, מצרים היתה המטרופולין של כל המדינות בחכמת חרטומיה ובעשירותה, פרעה בקי היה בחכמת הכישוף ואפי' קטן בן חמש שנים היה יכול לכשף, הוא גם ראה הצלחה מיוחדת בזה שהצליח לשעבד את עם ישראל מאות שנים, מה אפוא יעשה איש כזה ולא יחטא? איך לא יתפתה להאמין בכחות עצמו? אחרי שראה כי מעשיו משגשגים, כל מה שהוא רוצה הריהו משיג, נתפתה והשלה את עצמו כי אכן אלוה הוא. ועוד אמר: "מי ה'?" (שמות' ה). אם פרעה היה משכיל להתבונן, לא היה מתפתה אחרי גאותו וזחיחות דעתו, לא היה זוקף לעצמו מעלות נשגבות שאין בו, אילו היה מסתכל לאחוריו, היה רואה כי כל הצלחתו באה לו מפני שליוה את אברהם ארבע אמות; 'ואמר ר' יהושע בן לוי: "בשביל ארבעה פסיעות שלוה פרעה לאברהם.. ושתעבד בנינו ארבע מאות שנה"' (סוטה' מו). ומה שנהר נילוס עולה, הלא מברכתו של יעקב אבינו בא הדבר. ולבסוף בא פרעה ומייחס לעצמו אותם הדברים.

לא כן עם ישראל; "לא מִרְבָּקָם מִקֵּל הַעֲמִים שֶׁשָּׂקָה ה' בָּקָם וַיִּבְחַר בָּקָם" (דברים' ז) אמר להם הקב"ה לישראל: "חושקני בכם. שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה, אתם ממעטין את עצמכם לפני. נתתי גדולה לאברהם, אמר: "נְאֻכְנִי עֶפֶר

נְאֻפֶר" (בראשית' יח). למשה ואהרן אמרו: "נִנְחַנּוּ מֵה" (שמות' טז). לדוד אמר: "נְאֻכְנִי תוֹלַעַת נְלֵא אִישׁ" (תהילים' כב). אבל עכו"ם אינן כן; נתתי גדולה לנמרוד אמר: "הִקְהָ נִכְנָה לְנֹו עִיר" (בראשית' יא). לפרעה אמר: "מי ה'". לסנחריב אמר: "מִי בְּכָל אֲלֹהֵי הָאֲרָצוֹת" (מלכים' ב' יח). ונבוכדנאצר אמר: "אֲעֲלֶה עַל בְּמִתִּי עֵב" (ישעיה' יד). לחירם מלך צור אמר: "מוֹשֵׁב אֲלֵקִים נְשַׁבְתִּי" (יחזקאל' כח) (חולין' פ"ט).

הגדולה לא שיכרה את גדולי ישראל, לא הביאה אותם לידי סכלות, ליחס את חכמתם והצלחתם לעצמם, לא העריכו ולא כבדו את עצמם וכל אימת ששחקה להם השעה, מיד הם מפאריין מעריצין וממליכין את יצרם, את מי שחונן אותם בשכל ובתבונה. והנה נבוכדנאצר, הלא ראה את חנניה מישאל ועזריה, אשר לנגד עיניו יצאו מכבשן האש, הוא ראה את הנסים הגלויים שנעשו להם, כאשר התהלכו חיים בלהבות, לא נתפתו לגאווה ולבקש כבוד, אלא פתחו בתודה להשי"ת שהצילם מהאש, ברכו על הנס ועל הצלחתם.

"וַיִּדְבֹּר אֲלֵקִים אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה'" (שמות' ו). 'מהו 'אָנִי ה'?" אע"פ שאמרתי לך: "רְאֵה נִתְיַדֵּד אֲלֵהִים לְפָרְעֵה" (שמות' ז) לא אתה אלהים כי אם לפרעה, אך אני ה' גם לך' (בעתו"ס 'וארא'). הזהירות מזחות דעת, הוא נאה אף לחכמים ואנשי רוח, אף לאיש האלקים באה האזהרה, דוקא השראת השכינה על האדם, מסוכנת היא לו, שלא יבוא לידי זחיחות דעת. וכמ"ש רש"י: 'אם לא שנשטעתי שכינתי ביניכם, לא גבה לבבכם ליכנס לכל הדברים הללו'. לומדים אנו מכל הנאמר; עד כמה צריך האדם להתפלל שיהא בעל זכות, שיזכה להצלחה בעסקיו ובמעשיו הרוחניים לעלות מעלה מעלה, אך צריך האדם לכוון גם בתפלה מיוחדת שלא תזוח דעתו עליו, שלא יגבה לבו ולא ידבר גבוהות וגדולות, אחרי שהשכינה נטועה בקרבו, לא יעריך את עצמו ולא יתלה עליותיו בכחו, אלא יזקוף את כל הצלחתו בהשי"ת, לו הגדולה ולו הטהילה. (אור חדש'). ■

תמונות מהרצאות של הרב אמנון יצחק שליט"א בשבוע שעבר בנשור

ארץ ישראל

"ולקחתי אתכם לי לעם"

ספור מופלא ממחנה העבודה בסיביר

האצבע עטופה בכד, עליה כתוב בדיו, שם האשה ושם אביה. אנשי החברא קדישא' בכו לא הפסק. אינני יודע אם בכלל ראוי לעשות מה שהיא עשתה, אבל בודאי היא עשתה זאת עם כל הדמעות והכונות שביכולתה של אשה יהודיה רחוקה מיהדות ונידחת בסיביר, היתה זו הרגשה פנימית נשגבה של בת יהודית, אי שם בסיביר. ומהיכן שאבה זאת? ממתן תורה, מ"ולקחתי אתכם לי לעם". אותה קדושה פורצת ומתעוררת בכל מיני צורות, גם שם, מעבר להרי החושך. וה' יעזור לכלנו, שיתנוצץ בנו אור התשובה ונגיע לגאולה החמישית, היא הגאולה השלמה, במהרה בימינו. (להגיד' הומש המגידיים) ■

התישב והתקשה לפתוח בדברים, נתנו לו לשנות מעט מים, הוא בכה מעט ואח"כ התחיל לדבר, הוא סיפר; כי יותר משנתיים היה אסיר בסיביר ועבד שם עבודת פרך, לפני כשבוע השתחרר ואף אישרו לו לעלות ארצה בסיום שנות הענישה, לשמחתו לא היה גבול, לפני שעזב את המחנה בסיביר, ממש בשעה האחרונה, נקרא לבית הרפואה, קראה לו הרפואה היהודיה שעבדה במחנה כמה שנים לפניו. היא פתחה ואמרה בדמעות: "מסתבר כי אני אשאר כאן עד יום מותי וסביר להניח שלא אזכה לבוא לקבר ישראל, יטימו אותי עם שאר אסירי המחנה, שרובם אינם יהודים, נודע לי שאתה ממחר לצאת אל מעבר למסך הברזל, לעזוב את רוסיה ולעלות לארץ ישראל, רצוני לתת לך משהו, היא נכנסה לחדר הסמוך, חתכה אצבע מידה השמאלית, שבה עם

איך נלקחים לעם? במתן תורה! כך פירשו הראשונים; "היום הנה נהיית לעם" (דברים' כו ט). שם במתן תורה, הגיעו למדרגות הגבוהות ביותר ונצלו מהחומרות, כי "בראתי יצר הרע, בראתי לו תורה תבלין". לאחר שנהיינו לעם ה' "ולקחתי אתכם לי לעם" אנו כבר אגודים חזק בקב"ה וגם הרחוקים ביותר, אינם נאבדים מעם ה'. ועוד יבוא יום שבו נאמר: "ובאו האבדים בארץ אשור והנדהים בארץ מצרים והשתחוו לה' ביהרר פירושם" (ישעיה' כז ג). וכבר בדורנו, מאות אלפים שבים לאביהם שבשמים. דרש רבי שלום שבדרון בדרשתו: "אספר לכם מה שספרו לי שני אנשים מהחברא קדישא' סיפור נדיר שמתנוצץ רק מחמת; "ולקחתי אתכם לי לעם". יהודי עולה חדש מרוסיה, נכנס בהתרגשות למשרדי החברא קדישא',

אמונה

"הן בני ישראל לא שמעו אלי"

"ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתיים"

וחוצפה להנהיגה כזו? עכצ"ל; שכל אדם, אף הגדול ביותר, היות ואדם הוא ומאדמה נוצר, הוא עלול לחלות במחלה הממארת של "קצצר רוח" דהיינו; אי התבוננות, כמבואר לעיל. ואם חוסר ההתבוננות יכול להגיע עד כדי כך, שמצד אחד; 'יודעים את ריבונם' ומאידך; 'ומתכוננים למרוד בו', אין שום תימה על פרעה שנשתטה להאמין בעצמו ולומר: "לי יארי ואני עשיתיני". ישנם אנשים, אשר החולי הזה תוקף אותם לעתים רחוקות. ויש אשר יחלו בזה בתדירות גבוהה. גם בעצם המחלה ישנם הבדלים; לפעמים, היא באה בחזקה ובאופן רציני מאד. לעתים, אינה מסוכנת כ"כ. מעתה הק"ו שעשה משה ברור ומבואר: "הן בני ישכראל" זרע קודש מחצבתם בני אברהם יצחק ויעקב, אם הם "לא שמעו אלי" כלומר; נדבקו במחלת "קצצר רוח" שלא להתבונן, ק"ו פרעה הרשע אשר רוחו קצרה ועומדת משכבר הימים, עד כדי הטעיית עצמו והמשתטים אחריו, כאמור; ברור שהוא לא ישמע אלי ולא יתן לב להתבונן. (לקח טוב' על הפרשה) ■

והרגשות וכדו', גם אם הם נסתרים זה ע"י זה ושונים זה מזה מן הקצה אל הקצה. "קצצר רוח" הנאמר כאן אצל בני ישראל מפרש הספורנו: "לא נתנו לב להתבונן". כונתו לומר בזה; שרוחם נתכוצה ועי"ז "לא שמעו אל משה". כלומר; לא נתן להם לבם להתבונן ולשמוע את הדברים שנאמרו להם. זוהי מחלה רוחנית שממנה סובלים רוב באי העולם, מדור דור. בנתיבים מעוקלים אלה, צעד פרעה. עם שחר, הוא משכים ללכת בכל יום לשפת הנילוס ושם עושה צרכיו ואח"כ הוא שב לביתו ויושב על כסא המלך ומכריז: "לי יארי ואני עשיתיני", ברור שאף בר דעת לא יאמין לדבריו! ואעפ"כ, כך נהג מידי יום ביומו. פרעה אינו השליט היחיד בהיסטוריה המרמה את עצמו ללא כל רתיעה, שהרי אחז"ל; על כמה רשעים בעולם שהיו 'יודעים את ריבונם ומתכוננים למרוד בו'. 'יודעים את ריבונם' עפ"י עדות חז"ל, פירושו של דבר הוא; שהיתה להם השגה נפלאה בידיעת השי"ת ובכ"ז היה בכחם למרוד בו. מהיכן נלקחת מידה כה גדולה של עוז

כיצד יתכן שבאדם יפעלו שני כחות מנוגדים; מצד אחד מאמין ומצד שני אינו מאמין? אחז"ל: 'זהו אחד מעשרה ק"ו שבתורה' (ב"ר' לב). יש לתמוה; מהו כאן הק"ו? הרי בני ישראל לא שמעו; "מקצצר רוח ומעבדה קשה", מה שלא היה אצל פרעה? עוד יש להעיר; כיצד מתישבת טענת משה בדבר חוסר אמונה בבני, בעוד הכתוב מעיד עליהם: "ויאמן העם"? אומר הגר"ל חסמן זצ"ל בספרו 'אור יהל' (ח"ג): שמכאן יש ללמוד, כי יתכן שיהיו באדם שני כחות מנוגדים זה לזה; מחד: "ויאמן העם" ומאידך: "ולא שמעו אל משה". כלומר; מאמינים ואינם מאמינים כאחד. דברי שלמה המלך ע"ה: "שמעים לרום נאמן לעמק נלב מלכים אין חקר" (משלי' כה), מסבירים את אזנינו בענין זה יותר. מדבריו אנו למדים, שבלב האדם, אשר גודלו אמנם רק כטפח, נמצאים דרכים ונתיבים ישרים ומעוקלים רבים לאין מספר, כאורך השמים לרום עד הארץ לעומק. ממילא; יובן, שיש מקום בליבו של איש אחד, לכל מיני דעות

פרשת 'וארא'

"והעל את הצפרדעים"

פעמים מוזכר בתורה לשון "והעל". מדוע?

"ותלד לו את אהרן ואת משה" (ו כ)

התורה מספרת כאן במתכוון, כי משה ואהרן נולדו ככל בשר ודם, להורים רגילים ובכל זאת נעשו לגדולי הנביאים והמנהיגים של עמנו, הודות לפעולותיהם ומעשיהם הם אשר בחרו לעצמם. ולא שירדו לעולם כמלאכי מרום. **מכאן עלינו ללמוד**; כי כל אדם ואדם מסוגל ע"י עבודתו ובחירתו, להגיע למדרגות העליונות ביותר ואפילו להיות בבחינת משה ואהרן. (ספר 'המורה והתלמוד')

"ונדעו מצרים כי אני ה' בנטתי את ידי על מצרים והוצאתי את בני ישראל מתוכם" (ז ה)

ע"י הנפלאות והמכות, נתקדש שם שמים ונתברר לעולם כולו, כי השם יתברך מנהיג את כל הבריאה והיא נתונה בידו **"כהמר בנד היוצר"** ('ירמיה' יח) לשנות בה כרצונו. ובכן, לא זו בלבד שע"י הנפלאות והמכות נגאלו בני ישראל ממצרים מבחינה חומרית, אלא גם נגאלו משיטותיהם הכופרות והאיליות של המצרים. **וזהו: "והוצאתי את בני ישראל מתוכם"**. ('משך חכמה')

"קח את משך והשליך לפני פרעה יהי לתנין" (ט ז)

ההשפעה הגדולה ביותר על האדם, נודעת לסביבתו בה הוא שרוי. אפילו האופי המושחת והגרוע ביותר, עשוי להשתנות ולהשתפר כאשר הוא שרוי בסביבה טובה ונאצלה. ומאידך, האדם הטוב ביותר עלול להפך לחיה צמאת דם, בהימצאו בסביבה מושחתת. כשביקש משה רבנו להסביר לו לפרעה, כי אע"פ שבני ישראל כה מושפלים ובזויים עתה במצרים, עד שאין להם כלל

"הו בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני צרל שפתיים" (ו יב)

לכאורה; מה קל וחומר הוא זה? והלוא בני ישראל לא שמעו מחמת **"קצר רוח ועבדה קשה"**. ומה הוכחה יש בכך שגם פרעה לא ישמע? **אמרו חכמינו**; על **"עבדה קשה"**, כי בני ישראל היו שקועים בעבודה זרה של מצרים ולפיכך; לא יכלו לשמוע את דברי משה. וא"כ הרי נכון הוא הקל וחומר; אם בני ישראל אינם שומעים אותו רק משום שהם גרורים אחרי עבודה זרה, הרי על אחת כמה וכמה שלא ישמענו פרעה, שהוא עצמו הנהו עבודה זרה, שכן עשה את עצמו אלוה. ('תורת משה')

כאשר בני ישראל אינם רוצים לשמוע את דברי מנהיגיהם, אין המנהיגים יכולים להשפיע ולהועיל מאומה, לפי שכחו של המנהיג נובע מן העם. **א"כ**; אילו היו בני ישראל שומעים את משה, אזי היו פיו ושפתיו נפתחים ודבריו היו משפיעים גם על פרעה. אבל כאשר **"בני ישראל לא שמעו"**, אזי נעשה משה ל"צרל שפתיים". ('שפת אמת')

"ונדבר ה' אל משה ואמר וניצנם אל בני ישראל" (ו יג)

אע"פ שבני ישראל לא שמעו **"מקצר רוח ומעבדה קשה"**, בכל זאת מצוה השם יתברך להוסיף ולדבר אליהם. דברי אלוקים מן ההכרח שיעשו רושם ויפעלו את פעולתם, אם לא לאלתר, הרי בזמן מאוחר יותר. דבורים של קדושה אינם הולכים לטמיון. ומן ההכרח שישמעו ביום מן הימים. ('שפת אמת')

"והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים" (שמות' ו ו)

הצעד הראשון לקראת הגאולה, היה זה שהגלות נמאסה בעיני בני ישראל ולא היו יכולים עוד לסבול אותה. כי כל זמן, שאפשר עוד לסבול את הגלות, אין הגאולה יכולה לבוא. **וזהו שאמר הכתוב: "והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים"**. אוציא אתכם מתוך הסבלנות שיש בככם כלפי המצרים ואמאסי בעיניכם את הגלות, עד כי לא תוכלו לשאתה עוד. ('חידושי הרי"ם') **הצדיק רבי יעקב שמשון משפיטובקה, מתלמידי המגיד ממזריץ' היה אומר**: "קל יותר להוציא את היהודים מתוך הגלות, מאשר להוציא את הגלות מקרב היהודים". ('פרפראות לתורה')

"ולא שמעו אל משה מקצר רוח ומעבדה קשה" (ו ט)

שני טעמים יש לדבר מה שהקדימו בני ישראל לצאת ממצרים קודם הזמן; **ראשית**; משום שכבר היו שקועים כל כך בטומאת מצרים, עד שלא נותרה עוד כל שהות ואילו נתעכבו עוד זמן מה, היו נטמעים כליל בין המצרים ולא היו יכולים לצאת בתור עם ישראל. **וזהו: "מקצר רוח"** מחמת חוסר כחות רוחניים להחזיק עוד מעמד. **ושנית**; משום שקושי השעבוד היה כה גדול, עד שבמשך התקופה הזאת, סבלו בשביל כל ארבע מאות השנים **וזהו: "מעבדה קשה"**. על כך **אומרת לנו התורה**; כי בני ישראל לא קבלו את שני הטעמים הללו; לא של **"קצר רוח"** ולא של **"עבדה קשה"**. ולפיכך; לא רצו להאמין כי גאולתם תבוא לפני תום ארבע מאות שנה, כפי שנגזר עליהם. ('פרדס יוסף')

תמונות מהרצאתו של הרב אמנון יצחק שליט"א בשבוע שעבר בקרית עקרון

גנזי המלך דברים הטעונים גניזה גנזי המלך דברים הטעונים גניזה

את מה שלא שמע "אַלְהֵם" ומתעלמת מהפרת הבטחתו? אלא ללמדנו טבעם של הרשעים המסורים ביד יצרם, שמכיון ש"הִתְהַרְתָּה" באמת שכח פרעה את הבטחתו והוא באמת חשב שרק את בקשת משה אינו מקיים. ולכן הפר פרעה את הבטחתו ללא שום פחד ובושה, כי היה משוכנע באמת, כי רק אינו שומע "אַלְהֵם" אל משה ואהרן! ('לב שלום')

"וַיִּקְרָא פְרַעֲהוּ... וַיֹּאמֶר לְכוּ זָכוּנוּ לְאַלְהֵיכֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לֹא נִכְוֵן לַעֲשׂוֹת כֵּן... דַּרְךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים נִלְךְ בַּמִּדְבָּר וְנִבְחַנְנוּ לְה' אֱלֹהֵינוּ" (ח כא כג)

לפי תפיסתו והבנתו של פרעה, אפשר לעבוד את האלקים ולהקריב לפניו קרבנות, תיכף ומיד, ללא כל הכנות מוקדמות ואפילו כאשר שקועים בתועבותיה של מצרים וקשורים עדין לארציות "בְּאֶרֶץ". מסביר לו אפוא משה, כי לא זו דרכם של ישראל, אלא תחילה יש להתרחק מתועבות מצרים ולהטהר מן הענינים הארציים ורק אז אפשר לעבוד את השם יתברך ולזיבוח לפניו. לפני הקרבן דרושה תשובה והתרחקות מן הרע. ('שם משמאל', בשם הגה"ק מסוכטשוב, בעל 'אבני נזר' זצ"ל)

כיוצא בזה אומרים בשם ה'חידושי הרי"ם' זצ"ל על מאמר חכמינו: **'עולת בן נח, אינה צריכה הפשט וניתוח'** לפי תפיסתו של גוי, אפשר להביא קרבן; מבלי כל צורך להפשיט מעל עצמו את פסולתו, **'הפשט'**. ולנתח את לבו לנתחים מתוך חרטה על העונות, **'ניתוח'**. ואילו קרבנו של אדם בישראל דורש; **'הפשט וניתוח'**. ■

"וְעָלוּ וַבָּאוּ בְבִיתְךָ.. וּבְבֵית עֲבָדֶיךָ וּבְעַמֶּךָ וּבְתַנּוּרֶיךָ וּבְמִשְׁאָרֹתֶיךָ" (ז כח)

אמרו חכמינו; כי הצפרדעים היו נכנסות לתוך אש התנורים, אף כי היו נשרפות, שכן מילאו את רצון קונן. והן אשר הורו דרך לחנניה, מישאל ועזריה, להיזרק לכבשן האש על קידוש השם. לפיכך; מוצאים אנו בפרק 'שירה', שהצפרדע אומרת: **'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'**, מילים המזכירות לאדם את חובתו, למסור נפשו בעד דבר אלקים. ('תורת משה')

"וְהַעֲלֵ אֶת הַצְּפַרְדָּעִים" (ח א)

את המילה **"וְהַעֲלֵ"** מוצאים אנו עוד פעם אחת בתורה, אצל מותו של אהרן, שם נאמר: **"קח את אהרן ואת אלעזר בנו וְהַעֲלֵ אֹתָם הַר הַקָּדֵשׁ"** ('במדבר' כ כח). כי כשם שכאן גילו הצפרדעים מסירות נפש בעד מצות הבורא בלכתן אל מות בטוח, כך גם אהרן עלה אל **"הַר הַקָּדֵשׁ"** על מנת למות ומסר את נפשו בעד מצות הבורא. (ליקוטי 'שפת אמת')

"וַיִּקְרָא פְרַעֲהוּ כִּי הִתְהַרְתָּה וְהִקְבַּדְתָּ אֶת לְבוֹ וְלֹא שָׁמַע אֱלֹהִים כְּאִשְׁרֵי דָבָר הַ" (ח יא)

יש להבין מהו שאמר הכתוב: **"וְלֹא שָׁמַע אֱלֹהִים"**? הלא פרעה עצמו הבטיח לשלח את העם ונמצא שאם אינו משלחם, הרי שלא רק שהוא אינו שומע "אַלְהֵם", אלא גם אינו מקיים את דבורו! וא"כ מדוע התורה מדגישה דוקא

צורת אנוש, בכל זאת יוכלו להפוך לאנשים גבוהי דרגה ונאצלים ביותר, לכשישתחררו מן הסביבה המצרית המושחתת הוכיח לו, כי 'מטה האלקים' שעליו חרות השם המפורש וע"י נתרחשו המופתים המופלאים ביותר, בבואו **"לְפָנַי פְּרַעֲהוּ"** הריהו הופך לנחש ארסי. ואותו נחש הופך שוב ל'מטה אלקים' בחזרו אל ידו של משה. זה כחה והשפעתה של האוירה מסביב. (מהר"ם שפירא מלובלין זצ"ל)

"וְהִדְהָה אֲשֶׁר בְּיַד תְּמוֹת וּבְאֵשׁ הַיָּאֵר" (ז יח)

צריך להבין, אם היאור נהפך לדם, הרי כבר הושגה המטרה של הכאת אלהי מצרים. ולשם מה היה צורך גם במיתת הדגה ובהבאשת היאור? אכן יש לפרש עפ"מ דאמרו בגמ' ('מעילה' יא), ש'ע"ז שנסתברה מאליה, לדעת ר"ל; מותרת'. וכגון: אילן של ע"ז שנשבר ברוח, פקע ממנו איסור ע"ז. כי הגוי מבטל את הע"ז והע"ז ניתרת בביטול העכו"ם, לפי שאומר: אם על עצמה לא הגינה, על אחרים לא כ"ש! ומעתה י"ל; שהמטרה היתה לא רק כדי להעניש את אלהי מצרים ע"י ההכאה, אלא לגרום לביטול של הע"ז ולכן אילו רק נהפך היאור לדם, א"כ אמנם נענש, אבל אין כאן 'ביטול ע"ז' שדם אינו מין הפסד, רק שאינו ראוי לשתיה. אך כשגם באש היאור, הרי שנפסד וניזוק. והע"ז שנסתברה מאליה העכו"ם מבטלה בלבו. ('לב שלום')

שני דיסקים MP3

בנושא הזמרים הפסולים

ב-15 ₪

סה"כ: 48 הרצאות!

ניתן להשיג בארגון 'שופר' 03-677779

האם רשאים לברך ברכת הלבנה לפני שיעברו עליה שבעה ימים מהמולד?

להמתין שלשה ימים, יכול לעשות כן. אבל להמתין לכתחילה, עד אחר שבעה ימים, זה תמוה מאד. וכתב ע"ז מרן 'החיד"א'; דלא קשה מידי; שמרן סובר, שאילו היה שמיע ליה להרמב"ם שעל פי הקבלה צריך להמתין שבעה ימים, גם הוא היה פוסק כן. אלא שבימי הרמב"ם לא נתגלו תעלומות חכמה. וראה בספר 'מגיד מישירים' (על 'שיר השירים'); שהמגיד אמר לו למרן ה'בית יוסף', שעל פי הקבלה אין לברך על הלבנה, אלא לאחר שיעברו עליה שבעה ימים וכו' ע"ש.

והנה בספר 'ארחות חיים' החדש (סי' תכו ס"ק טז), הביא מ"ש ב'מקדש מלך' על ה'זוהר' (פרשת 'ארא' ל:). בשם 'חמדת ימים'; קבלנו מרבנו האר"י ז"ל שלא לקדש הלבנה עד שבעה למולד ואפילו במוצאי שבת וכו'. וכתב על זה ב'זוהר חי' (פר' 'ארא' דף לח ע"ג), שאין מזה זכר בדברי האר"י ז"ל. ואדרבה, כתב ב'פרי עץ חיים'; ברכת הלבנה אנו אומרים אותה בר"ח וכו' ולכן מצוה לקדש הלבנה אפילו לביל ראש חודש. והן אמת שרבים וכן שלמים מגאוני אשכנז חולקים על פסק מרן ה'שלחן ערוך' וסוברים שיש לקדש הלבנה מיד לאחר שלשה ימים וכמ"ש ה'לבוש והב"ח והט"ז והמג"א והפ"ח. וכן כתב בספר 'מאורי אור' (באר שבע' דף קיח ע"א) שפסק מרן הש"ע בזה תמוה מאד, שהוא נגד הש"ס והפוסקים. ואף בעל ספר 'הקנה', שהיה מקובל גדול, כתב שמצוה מן המובחר לקדשה מראש חודש. ובספר 'שער הכולל' (פרק לג סי' ב) כתב; שאע"פ שמרן ה'בית יוסף' פסק בשם בעל 'שערי אורה' שעל פי הקבלה לא יקדש הלבנה אלא עד לאחר ז' ימים וכן פסק בהמשנת חסידים', מכל מקום למעשה, ראינו שהאדמו"ר בעל 'צמח צדק' לא היה מקפיד בימי החורף להמתין עד אחר ז' ימים ונראה הטעם מפני שאין לזה הכרח מקבלת האר"י ז"ל ולא מן הגמרא, רק שכן קבלו איש מפי איש.

ומכל מקום; אנו נוהגים להקפיד בדרך כלל שלא לקדש הלבנה אלא לאחר שבעה ימים שלמים וכדברי המקובלים ומרן ה'שלחן ערוך' וכן הכריע מרן החיד"א בספר 'עבודת הקודש' (מורה באצבע' אות קפב). [ובמדינות שענגים מצויים מאד בימי החורף ויש לחוש שאם ימתינו להשלמת שבעה ימים מהמולד, יפסידו ברכת הלבנה מכל וכל, יש להורות להם שיברכו ברכת הלבנה מיד לאחר שלשה ימים, כדברי התלמוד והפוסקים, ראשונים ואחרונים]. ■

(פרק י מהלכות 'ברכות' הלכה יז) וכן מוכח בפירושו רש"י (סנהדרין' מא:). ומשמע שאפילו בלילה הראשון יכול לברך. וכן כתב 'המגן אברהם' בשם ספר הקנה; שמצוה מן המובחר לקדש הלבנה בלילה הראשון (סי' תכו ס"ק יג).

אולם ב'זוהר' הקדוש איתא: 'ולבחר דאתחזיא סיהרא דיאורא לאורה, מברך עליה 'אָשֶׁר בְּמַאֲמְרוֹ' (סדור תפלה). ומשמע שצריך שתהיה ראויה ליהנות מאורה (כי תשא' קפח).

ומרן ה'בית יוסף' כתב בשם הגאון המקובל רבי יצחק גיקטליא בעל 'שערי אורה', בתשובה; שעל פי הקבלה אין לברך על הלבנה עד שיעברו עליה שבעה ימים (או"ח סי' תכו). וכן פסק מרן ב'שלחן ערוך' (או"ח סימן תכו סעיף ג). וכתב ה'בית חדש' (סי' תכו); שיש סמך לזה מ"ש ב'סנהדרין' (מב.). 'אמר רבי יוחנן: "כל המברך על החדש בזמנו, כאילו מקבל פני שכינה. כתיב הכא; "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְכֶם" ('שמות' יב) וכתוב התם; "זֶה קְלִי וְאַנְוְהוּ" ('שמות' טו). ולכאורה למה היה צריך רבי יוחנן לומר 'בזמנו'? והרי ברור שאין לברך לאחר שעבר זמנו? אלא ודאי שרוצה לומר; שצריך להמתין עד לעיקר זמנו, דהיינו; לאחר שתקבל הלבנה אורה משבעת הימים, שאז הוא כמקבל פני שכינה.

ומכל מקום יש להוכיח להיפך מהגמרא ('סנהדרין' מא:); 'אמר רבי יוחנן: "עד כמה מברכין על החדש? עד שתתמלא פגימתה". וכמה? אמר רב יהודה; "עד שבעה". נהרדעי אמרי; "עד ששה עשר". ופירש רש"י: "עד כמה מברכין? אם לא בירך היום, יברך למחר". עכ"ל. ומבואר שלדעת רב יהודה; מברך בכל יום ויום, עד שבעה ימים. ונהרדעי אינם חולקים עליו בזה; אלא שמוסיפים עד ליום ט"ו. וכן מבואר בדברי רבנו יונה; שיש לברך אחר ג' ימים. וכן קבלתי מרבתי לברך אחר ג' ימים וכן נהגו כל הקדמונים שלא להחמיץ המצוה, אלא לקדשה במוצאי שבת כעבור שלשה ימים, עכת"ד הב"ח.

אולם בשו"ת הרמ"ע מפאנו (סי' עח) כתב; שקרוב לשמוע הפירוש מ"ש במסכת 'סופרים' (פרק כ) ש'אין מברכים על הירח עד שתתבשר', ר"ל; עד שבעה ימים. לפי שפגימתה גנאי הוא לה ואז אינה ניכרת כל כך וליל שביעי ראוי לברך בו.

ותימה על מרן הש"ע שהוא נאמן ביתו של הרמב"ם וכאן לא השגיח בדבריו שסובר שלכתחילה מברך ביום הראשון. ואף שהרוצה לחוש למ"ש במסכת 'סופרים'

שאלה: האם רשאים לברך ברכת הלבנה לפני שיעברו עליה שבעה ימים מהמולד?

תשובה: [מתוך שו"ת 'יחיה דעת' חלק ב סימן כד] שנינו במסכת 'סופרים' (פרק כ הלכה א): 'אין מברכים על הירח אלא כשהוא [האדם המברך] מבושם ובכלים נאים'. וכתבו תלמידי רבנו יונה; יש מפרשים; 'כשהוא מבושם', במוצאי שבת שמברכים על הבשמים. ואין פירוש זה מתקבל כלל, כי מה טעם לתלות ברכה זו במוצאי שבת? והרי פעמים שיהיה ראש חדש ביום ראשון ולמה ימתין מלברך עד מוצאי שבת? ויש מפרשים; שהוא מלשון 'עביד בושמא לבריה', כלומר; עשה חופה לבנו. ורוצה לומר; משעה שתיעשה [הלבנה] כמו חופה שהיא גדולה קצת ומאירה סביבותיה ('ברכות' ד).

ולמורי 'רבנו יונה' נראה; שפירושו מלשון 'לבסומי קלא', שרוצה לומר; משעה שיהיה האור שלה מתוק ואדם נהנה ממנו, שזהו אחר שנים, או שלשה ימים. אבל ירח בן יומו, מתוך קטנותו אין אורו מתוק, שאין אדם נהנה ממנו. ע"כ. ('סוכה' נא. 'מגילה' ד).

ור' דוד אבודרהם (בהלכות 'ברכות' שער ח דף צד:). כתב, אמרינו ב'ירושלמי'; 'אין מברכין על הירח עד שתתבשר'. יש מפרשים; עד מוצאי שבת שיברך על הבשמים. ויש מפרשים; עד שיהיה האור שלו מתוק ואדם נהנה ממנו. וזהו הפירוש הנכון. ואמרו במסכת 'סופרים'; 'אין מברכים על הירח, אלא במוצאי שבת כשהוא מבושם בכלים נאים'. ע"כ.

וזהו לשון 'המאירי': יש שנהגו שלא לברך ברכת הלבנה עד מוצאי שבת הראשון לחידושה. ולמדו זה ממה שאמרו בתלמוד המערב; 'אין מברכים על הלבנה עד שתתבשר'. ופירשו בה; עד שיברכו על הבשמים במוצאי שבת. ואיני יודע טעם לדבר. ויש מי שמפרש; שהוא כענין 'עבד בוסמא להילולא' והוא עיגול האפריון של חתנים העשוי כמין יתר. והוא כענין מה שאמרו בגמרא [לגבי סוף זמן ברכת הלבנה] כאן; למי שאומר עד שבעה, שתיעשה כיתר ואין הלכה כן, אלא עד שתיעשה כנפה והוא עד ששה עשר יום לחדש.

ומכל מקום; במסכת 'סופרים' שנויה בהדיא כדעת ראשון, שאמרו שם; 'אין מברכין על הירח אלא במוצאי שבת כשהוא מבושם וכליו נאים' ע"כ. ('סנהדרין' מא:). והרמב"ם כתב; אם לא בירך עליה בלילה הראשון, מברך עליה עד ט"ז בחודש.

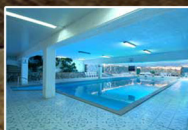
עציץ המתכת שנשבר

תקציר התשובה:

- א. בין אם הזבן אשם בכך שמכר את העציץ החרס בתור עציץ מתכת חייב המוכר להשיב מיד את מלוא הסכום לקונה, מכיון שהמקח היה בטעות.
- ב. הלקוחה פטורה מלשלם את נזק העציץ שנשבר, מכיון שלא היה עליה לבדוק. ולוודא שעשוי ממתכת, מאחר שהזבן נתן לה אותו בתור עציץ מתכת.
- ג. הזבן שמכר את העציץ בלא לוודא שהוא אכן של מתכת, אינו חייב לשלם מדין "אדם המזיק" על הנזק שנגרם בבית הלקוחה, מכיון שלא שבר בידים וגם לא מסר ללקוחה את העציץ למטרת שבירה (ולכן לא נחשב אפילו כ"גרמי").
- ד. אמנם מכיון שבעל החנות הפקיד ביד הזבן את השמירה על החפצים שבחנות, יש לחייבו על הנזק מדין פשיעה בשמירה. ואף אם לא נחשב כפשיעה מה שמכר בתור מתכת מכיון שהמראה הטעה אותו, מ"מ כיון שדינו כשומר שכר שחייב בשמירה יתירה, מוטלת עליו יותר חובת הבדיקה (וכעין המבואר בב"מ מ"ב ב').
- ה. מכיון שאילו הבעלים ידע שהעציץ עשוי מחרס ועלולים לטעות בו, עליו היה להודיע זאת לזבן, ואז הזבן פטור כשלא הודיעו, לכן אף אם הבעלים טוען שלא ידע זאת, עליו לאמת את זה בשבועה (וכעין המבואר בגמרא הנ"ל). וכיום שלא נשבעים נהגו כפשרה שהזבן ישלם רק סכום של שני שלישי מהחפץ.
- ו. אם המוכר מסרב לשלם ללקוחה ושולח אותה לתבוע רק מהזבן, יש לחייב את הזבן לשלם ישירות ללקוחה (כדין 'שעבודא' דרבי נתן). ועל המוכר ישאר חוב של השליש הנשאר שחייב לשלמו ללקוחה.
- ז. אם בעל החנות היה בחנות בתחילת עבודתו של הזבן וסייע לו במכירה וכדומה (אחרי שכבר היתה מוטלת השמירה על הזבן), אין לחייב את הזבן כלל, שהרי שומר פטור כשהיו בעליו עמו.

נופש עם הרב אמנון יצחק מלון יפה נוף ערד במחירי אטרקציה

3 ארוחות ביום, פעילות מגוונת לילדים, עם עבודות יצירה, שמרטפיות ועוד... בריכה מחוממת, סאונה, טיולים באתרים באזור ים המלח מאורגנים ע"י המלון מצדה ג'יפים ועוד. הרצאות ושיעורים עם הרב אמנון יצחק שליט"א והרב אורי יצחק שליט"א הסעות למלון; מבני ברק ירושלים ואשדוד במחירי אגד. הנופש יתקיים בשני מחזורים:
מחזור א' פרשת 'במדבר' מיום רביעי-ששי 25-27/12/10 כא'-כג' אייר
מחזור ב' פרשת 'פנחס' מיום ראשון-ששי 10-15/07/10 ח'-יג' תמוז.
ניתן גם להתארח ללינה לילה אחד.

להרשמה ולפרטים: 03-6777779 בין השעות: 08:00-16:00

אנו מתנצלים בפני כל ידידינו ותורמינו

יחס מזלזל, משפיל, קר ולא מתחשב במנויי 'שופר' וצוות הארגון הבכיר מצד מלון 'כינר' בראשותו של המנכ"ל מר אחיקם רמות, בבטול שבת פרשת 'שמות' תשע"א, הינו הביטוי האחרון והאכזרי מכל ההתנהלות שלו ביחסים של ארגון שופר עם המלון ב- 18 השנים האחרונות, בבחינת: "ויקם מלך חדש אשר לא ידע את יוסף". ארגון 'שופר' השקיע ב'כינר' במשך השנים עשרות מליוני שקלים בהבאת רבבות משפחות במחזוריים רבים בכל שנה ואף דאג; להרחבת המלון ל- 250 חדרים, שיפר את השרות ושינה את האוכל, חיזק את כל עיניי הכשרות (שהינם ברמת הרבנות כש'שופר' לא נמצא) על ידי המשגיח המיוחד של 'שופר' לטובת הכלל, המליץ לקבוצות נוספות להתארח ופרסם שנים על גבי שנים את המלון ללא תמורה.

אך יש מי שחשב שזה מובן מא לינו! ולא עוד, אלא שהפליא לעשות על חשבון המימון הקבוע כל שנה של 'שופר' הותיקה, לספק ל"חדשים מקרוב באו" מחירים זולים ב- 40% פחות. ולא עוד, א לא שיחס הזלזול במי שכ'מונה בכיסתא' החל להתבטא בשרות לקוי וחסר, ביחס של התנהגות חלק מהצוות הבכיר בחוצפה, בתקלות חוזרות ונשנות שלא מטופלות, וכל זאת למרות עשרות המשובים של המתלוננים בכל אירוח שהועברו למנכ"ל ולהד"ם! ההתנצלויות שהובטחו לא קוימו והליקויים חזרו על עצמם. ובפגישה יזומה לשם "פיוס" מטעם המלון בנוכחות הרב אמנון יצחק שליט"א, אמר המנכ"ל אחיקם רמות בפשטות, כמי שמעונין בכך: "אם אתם לא מרוצים יש עוד מלונות אחרים, זה לא משתלם לנו!"

אך עתה, "את עלית על כלנה!" גירוש כל האורחים יומיים לפני שבת קדש, זה עובר כל גבול ויחס תיירותי. הרי את הסודנים שפלוש לארץ ללא תשלום, עדין לא גרשו. ויהודים חרדים שמשלמים ממיטב כספם מגורשים ללא התחשבות ולב יהודי?! צר לנו שהכלל ב'כינר' "הכסף קודם לכל" ו"הכסף יענה את הכל".

כמה חילול ה' והפסד רוחני לכלל ישראל יש במניעת התורה בשבת רוחנית ל- 645 נפשות, עם הרה"ג עזרא מחפוד שליט"א, הרה"ג בונם זילברברג שליט"א והרבנים: אורי יצחק ואמנון יצחק שליט"א?! על כן ארגון 'שופר' קורא לכל נאמניו למחות ולהדיר רגליהם ממקום זה; ש'כסף קודם ליהדות' ו'אינטרסים קודמים לערכים' ו'אגו קודם לחברות' ו'שם רע עדיף על שם טוב'.

ככאב רב, הנהלת 'שופר'

